

Ljubica M l a d e n o v i ć

MEĐUMUZEJSKA I MEĐUREPUBLIČKA RAZMJENA IZLOŽBI
U MUZEJIMA SR BOSNE I HERCEGOVINE

Muzejski predmet zatvoren u sistematsku zbirku ili izložen u vitrini muzeja koji niko ne posjećuje ima određenu naučnu ili dokumentarnu vrijednost samo za onaj mali broj ljudi u čijem se interesovanju nalazi, ali taj isti predmet u određenom muzeološkom kontekstu, izložen pogledima širokog kruga gledalaca mijenja svoju ulogu i postaje dragocjeni instrument u odgajanju, obrazovanju i kulturnom uzdizanju onoga kome je namijenjen, a to je u uslovima našeg socijalističkog vaspitanja, radni čovjek. Zato ni najbolja muzejska postavka, ni najljepše izložbe ne može biti sama sebi cilj, ona mora biti društveno opravdana i verifikovana od što većeg broja konzumenata kulture.

Gledano iz ovog aspekta, teritorijalna ograničenost muzeja ne bi trebalo da bude prepreka njegovom širem djelovanju, jer kao što nauka i kultura nemaju granice, tako i institucije koje su njihova transmisije moraju djelovati na neograničenom prostoru. Zato naporu muzejskih radnika da se privuče što veći broj posjetilaca iz svoje sredine treba dodati i potrebu da sa istorijom svoga kraja, narodnim životom ili kulturom i umjetnošću upoznaju svoje bliže i dalje susjede bilo u granicama svoje republike ili u drugim našim socijalističkim republikama i pokrajinama. Ova međumuzejska ili međurepublička razmjena izložbi trebalo bi da postane jedan od stalnih oblika rada naših muzeja. Od ovakvog rada neće imati koristi samo posjetioc izložbi nego i stručni ljudi muzeja jer će na ovaj način doći u dodir sa materijalom, dotle možda nepoznatim, načinom izlaganja i muzeološkim dostignućima kolegijalnih ustanova.

Da bismo se obavijestili koliko napora su uložili muzeji SR BiH na ovom planu, napravili smo anketu u kojoj su postavljena ova pitanja:

- 1) Da li je vaš muzej i kada gostovao sa nekom izložbom u nekom drugom muzeju bilo u našoj Republici ili van nje?
- 2) Da li je u vašem muzeju i kada gostovao sa svojom izložbom neki muzej iz naše Republike ili iz drugih naših Socijalističkih republika i pokrajina?
- 3) Smatrate li da je razmjena izložbi pogodan način međumuzejske saradnje i zašto?

- 4) Čime ste bili spriječeni da svoje izložbe šaljete u druge muzeje ili da primete druge izložbe?

Iz odgovora koje smo dobili mogli smo zaključiti da pokušaji da se otvore prema svijetu nisu nepoznati muzejima Bosne i Hercegovine, ali da se, najčešće iz objektivnih razloga, ostalo više na pokušajima nego na rezultatima.

Najveća muzejska ustanova u Bosni i Hercegovini, koja ima i status naučne ustanove, Zemaljski muzej u Sarajevu, od oslobođenja do danas, samo je četiri puta napustio svoje stalne izložbene prostore: sa pokretnom izložbom "Život i kultura preistorijskih stanovnika" - 1962-63. obišao je oko 20 mjesta u Bosni i Hercegovini; - Izložba stećaka, komponovana od materijala iz muzeja i sa terena i namijenjene inostranstvu, svratila je na ovom putu u Beograd i Zagreb 1964-65. godine. 1971. godine Muzej je priredio u Umjetničkom paviljonu u Sarajevu vrlo lijepo prezentovanu izložbu - Arheološka dostignuća 70 - koja je zatim prenijeta u Muzej grada Zenice a 1974. godine gostovao je u Muzeju primenjene umetnosti u Beogradu sa materijalom iskopanim na Bobovcu. Međutim, sam Zemaljski muzej nije primio, zbog nedostatka prostora u svojoj zgradi, nijednu izložbu sa strane.

Muzej Revolucije Bosne i Hercegovine je jedina ustanova u republici koja ima modernu, namjenski zidanu zgradu, sa svim pratećim aparatom i sa posebnim prostorom za povremene izložbe. Zato je i njegova djelatnost na planu priređivanja povremenih izložbi veća, ali za ovaj muzej može se reći da je, još dok nije imao zgrade ni stalnu postavku, shvatio značaj izlaganja materijala i rano počeo rad na pokretnim izložbama. Zanimljivo je da je još 1953. godine napravio izložbu "Istra i slovenačko primorje u borbi za oslobođenje" koja je, bila namijenjena gradovima u Istri. Velika izložba posvećena Kozari od 1958. godine prošla je kroz cijelu republiku a takođe i izložba "Jugoslovenski pisci pali u NOB" 1962. Izložba "Saradnje NOP-a Bosne i Hercegovine i Vojvodine", osim Sarajeva, otvorena je i u Novom Sadu 1967. Izložba "Vaso Pelagić, život i djelo" osim Sarajeva, 1969. godine, obišla je Pelagićevo, Bijeljina i Brčko. Iste godine otvorena je i izložba "Borbeni put VI. istočno-bosanske brigade" koja je prenijeta u Zenicu a poslije i u Kragujevac. Pošto raspolaže posebnim izložbenim prostorom, Muzej Revolucije može da prima i izložbe sa strane, ali nam se čini da on ovo preimućstvo nije dovoljno iskoristio. Od otvaranja tj. od kraja 1966. godine, on je svoje gostoprimstvo ukazao, ako izuzmemo dvije izložbe iz inostranstva, Muzeju iz Labina koji je gostovao 1971. godine sa izložbom "Labinska republika i pobuna na Prištinu 1921." i Vojnom muzeju iz Beograda koji je gostovao 1973. godine sa izložbom "Neretva i Sutjeska".

Najmlađa republička muzejska ustanova, Muzej književnosti Bosne i Hercegovine (1961) nema stalnu muzejsku postavku i živi u skućenim smještajnim uslovima, ali je veoma aktivna na planu organizovanja, naročito jubilarnih izložbi. Pošto u

svojoj zgradi nema nikakvih mogućnosti za izlaganja, ona i u samom Sarajevu pozajmljuje prostor i gostuje u srodnim kulturnim ustanovama. Sve njene izložbe posvećene životu i djelu naših književnika (Kočičeva, Ilije Grbića, Zije Dizdarevića, Isaka Samokovlije, Franje Jukića, Svetozara Čorovića, Zvonimira Šubića, Tra Grge Martića) posjetile su mnoga mjesta u republici: Mostar, Fojnicu, Benja Luku, Visoko, Bugojno, Derventu, Pale, a Kočičeva je, osim u Stričićima na Kočičevom zboru, bila prenijeta i u Dom omladine u Beogradu (1967.) a izložba posvećena Isaku Samokovliji organizovana je i u Jevrejskom istorijskom muzeju u Beogradu. Pošto Muzej književnosti pokriva i pozorišni život u republici, prilikom proslave 50-te godišnjice sarajevskog pozorišta organizovana je jubilarna izložba koja je potom prenijeta u Trebinje, prilikom Festivala amaterske drame, a zatim u Novi Sad za vrijeme trajanja Sterijinog pozorja.

Iako živi u veoma nepovoljnom prostoru, u zgradi koja i pored najbolje adaptacije ne odgovara uslovima jedne moderne galerije, Umjetnička galerija je razvila veoma živu djelatnost na popularizaciji naše umjetnosti i recipročnom upoznavanju sa umjetnošću ostalih naših socijalističkih republika. Osim svoje stalne izložbe u Sarajevu, organizovala je ekspoziure u Mostaru i Stocu (Muzej Branka Šotre) i na taj način omogućila da likovna umjetnost u ovim gradovima dobije svoja stalna uporišta.

Osnivanjem tzv. "Male galerije" u periodu 1968-70., u kome su se smjenjivale izložbe najpoznatijih jugoslovenskih slikara i vajara, omogućila je sarajevskoj publici, naročito školskoj djeci, da se upozna sa najboljim djelima jugoslovenske umjetnosti. Za te tri godine izmijenjale su se izložbe Krste Hegedušića, Rika Debenjaka, Kemala Širbegovića, Marka Čelebonovića, Ordana Petlevskog, Peđe Milosavljevića, Otona Glihe, Ota Loga, Franceta Mihelića, Miroslava Suteje, Marina Tartalje i mladih bosansko-hercegovačkih umjetnika koji su živjeli po drugim republikama Dževade Hoze i Halila Tikveše, u njihovom najreprezentativnijem izdanju. Šteta je zaista, što je iz materijalnih razloga ova divna akcija prekinuta. Velika je zasluga Umjetničke galerije takođe što je savremenu bosansko-hercegovačku umjetnost prezentirala u kulturnim centrima drugih republika sa monumentalnim izložbama: Mladi slikari, vajari i grafičari iz Bosne i Hercegovine održane 1967. godine u Muzeju savremene umjetnosti u Beogradu i Umjetnost Bosne i Hercegovine 1945-75. u Narodnom muzeju u Beogradu.

Galerija je, iako primorana da žrtvuje svoju stalnu postavku primila u svoje prostorije velike izložbe kao što su: Srpska umjetnost u XX vijeku iz Narodnog muzeja u Beogradu 1965., Grafička umjetnost kod Srba u XVIII vijeku iz Galerije Matice srpske u Novom Sadu 1967., izložba Jovan Bijelić iz Muzeja savremene umjetnosti u Beogradu 1968., Makedonska savremena umjetnost iz Muzeja Savremene umjetnosti u Skoplju 1969.

Galerija portreta u Tuzli sa svojim Oktobarskim salonom i Salonom 13 takođe djeluje na širenju poznavanja naše likovne umjetnosti i umjetnika jer smjenjivanjem najboljih djela pojedinih umjetnika upoznaje svoju zaista zainteresovanu publiku sa reprezentativnim primjercima našeg slikarstva.

Muzej grada Sarajeva je, u želji da sve muzeje glavnih gradova naših republika i pokrajina poveže u bratski lanac saradnje na upoznavanju kulturnih dobara uspio da ostvari trajne međumuzejske veze i razmjene izložbi. Još 1958. godine Sarajevo je vidjelo veličanstvenu izložbu - Srpski srednjovjekovni vez - prenijetu sa mnogo zalaganja i materijalnih izdataka, zahvaljujući razumijevanju Sekretarijata za kulturu SR BiH, iz Muzeje primenjene umetnosti u Beogradu. Od 1969. godine svake godine se razmjenjuju izložbe sa Muzejom grada Zagreba. Od 1973. sa Muzejom grada Beograda a od ove godine i sa Muzejom grada Skoplja. Na taj način Sarajevo je vidjelo izložbe kao što su: - Vedute Zagreba iz XIX vijeka, Portreti Zagrepčana u XIX vijeku, Zagreb nekad i danas, Stare gravire Beograda, Beograd u prvoj godini slobode, a Zagreb i Beograd: Akvarele starog Sarajeva, Autoportrete sarajevskih slikara, Portrete starih sarajevskih građana i Sarajevo kroz umjetnički pejzaž.

Ovim izložbama Muzej je ostvario kontakte ne samo sa muzejima nego i sa građanima Beograda, Zagreba i Sarajeva jer su ove izložbe uvijek bile značajni kulturni događaji, manifestacije iskrenih i bratskih odnosa glavnih gradova naših republike.

Što se tiče naših velikih regionalnih muzeja, podaci koje su nam oni poslali najbolje svjedoče u kakvim se finansijskim i smještajnim prilikama nalaze. Muzej Hercegovine u Mostaru nije dosad ni gostovao niti je primio ijednu izložbu. Isti je slučaj i sa Muzejom istočne Bosne u Tuzli koji kao razlog navodi da je "od osnivanja (1947.-48.) do danas osam puta preseljavan" a ni danas nije smješten na odgovarajući način. Pa ipak ovaj Muzej je sa brojnim tematskim izložbama gostovao u rednim kolektivima, školama, rudnicima na području regije: Zvorniku, Bijeljini, Srebrenici, Orašju, Loparima i Vlasenici. U saradnji sa Umjetničkom galerijom u Sarajevu organizovao je izložbu slika Đorđa Mihajlovića, koja je bila otvorena u Tuzli i Sarajevu.

Muzej Bosanske Krajine u Banja Luci je 1965. godine gostovao u Zrenjaninu sa izložbom "Bosanska Krajina u ustanku 1941-42.", 1970. je gostovao u Muzeju Kozare u Prijedoru sa izložbom "Život i rad Veselina Masleše" a kod njih je gostovao Muzej-književnosti iz Sarajeva sa izložbom o Petru Kočiću.

Zavičajni muzej u Travniku je 1974. godine išao u Mrkonjić Grad sa svojom izložbom o slikaru i revolucionaru Muhamedu Kulenoviću i sa fotoizložbom "Dodjela Nobelove nagrade Ivi Andriću 1961. godine u Štokholmu". Iste godine Zavičajni muzej u Mrkonjić gradu vratio im je posjetu sa izložbom "Foto-dokumenti AVNOJ-a i ZAVNOBiH-a" Primili su takođe i

- 142 -

izložbu Muzeja grada Zenice 1973. godine "Povelje, grbovi i pečati srednjovjekovne Bosne".

Zavičajni muzej u Trebinju nije gostovao nigdje ali je primio neke izložbe (ne navodi kakve).

Od memorijelnih muzeja izuzetnu aktivnost je pokazao Muzej I. zasjedanja AVNOJ-a u Bihaću, koji je sve do 1971. godine bio u sastavu regionalnog Muzeja Pounja, tako da je ova aktivnost bila zajednička. Još 1959. godine Muzej I. zasjedanja AVNOJ-a je organizovao izložbu "40. godine KPJ i SKOJ-a" koja je obišla dvanaest manjih mjesta na području bihačkog regiona kao što su: Cazin, Bosanska Krupa, Otoka i dr. Iste godine priredio je izložbu "I. i II. Kongres USAOJ-a" koja je gostovala u Prijedoru, Banja Luci, Maglaju, Zenici, Travniku, Visokom, Sarajevu, Konjicu, Mostaru, Goraždu, Višegradu, Zvorniku, Bijeljini, Brčkom, Tuzli, Doboju i Derventi. Ova izložba je 1960. godine gostovala i u Novom Mestu u Sloveniji. 1962. godine Muzej je gostovao u Banja Luci i Sarajevu sa izložbom "Borba antifašističke omladine Jugoslavije". 1963. godine Muzej je gostovao u Sarajevu, Ljubljani, Zagrebu i Cazinu sa izložbom "Bihać i Una na slici". 1972. godine Muzej je organizovao izložbu dvadeset dva slikara učesnika i manifestaciji "Pohod slikara u Bosansku Krajinu" i s njom obišao Sarajevo, Banja Luku, Gospić, Otočac, Drvar, Ključ, Sanski Most, Bosansku Dubicu, Bosanski Novi, Bosansku Krupu, Cazin i Sisak.

Ovaj Muzej je uspostavio i saradnju sa Muzejom u Kragujevcu i kod njih gostovao 1971. godine sa izložbom "Bosanska Krajina u djelima likovnih umjetnika".

Što se tiče prijema izložbi sa strane Muzej I. zasjedanja AVNOJ-a je ostvario saradnju sa Muzejom Like iz Gospića koji kod njih od 1971. godine stalno organizuje veliku likovnu manifestaciju "Lički likovni anale" a 1974. godine Muzej grada Zenice je kod njih gostovao sa izložbom "Grbovi, pečati i povelje srednjovjekovne Bosne".

Dok je aktivnost Muzeja I. zasjedanja AVNOJ-a na planu razmjene bila zaista značajna dotle Muzej II. zasjedanja AVNOJ-a u Jajcu nije primio nijednu izložbu a nije ni gostovao nigdje.

Muzej Kozare u Prijedoru je 1960. i 1961. godine gostovao u mjestima prijedorskog sreza a 1969, 1970. i 1972. godine u njemu su gostovali drugi muzeji ali ne znemo sa kojim izložbama.

Naš najmlađi muzej, Muzej grada Zenice, osnovan 1966. godine već od 1973. godine povodom proslave Svjetskog dana knjige, koja je održana u Travniku, organizovao je, kao svoj udio u programu proslave, izložbu kopija "Grbovi, pečati i povelje srednjovjekovne Bosne" u salama Zavičajnog muzeja u Travniku a kasnije je, u toku 1973. i 1974. godine ta izložba

obišla Banja Luku, Prijedor, Bos.Dubiču, Bos.Novi, Krupu, Petrovac, Bihać, Čazin, Sanski Most, Žepče, Zavidoviće, Doboj, Derventu, Bosanski Brod, Tešanj, Teslić, Prnjavor i hercegovačke gradove Konjic, Prozor, Mostar, Ljubiški, Čapljinu, Nevesinje, Gacko, Bileće i Trebinje. Ova izložba je učestvovala i na manifestaciji Slovo Gorčina u Stocu takođe 1974. godine. Na Saboru kulture Bosne i Hercegovine, krajem 1974. godine, u holovima kongresne dvorane, Muzej je izložio tri vitrine svoga materijala.

Vrlo je zanimljivo kao ideja, da je Muzej grada Zenice 1971. godine učestvovao na Međunarodnoj smotri folkloru u Zagrebu i na Markovom trgu prikazao dijapozitive u boji na temu Nošnje, život i običaji stanovnika centralne Bosne.

U Muzeju grada Zenice gostovao je 1971. godine Zemaljski muzej sa izložbom "Arheološka otkrića 70." Značajna je takođe i aktivnost koju je ovaj Muzej razvio na planu širenja likovne kulture pa je u svojim prostorijama organizovao izložbu slikara Rizaha Šetića (Sarajevo) 1969. godine (povodom XI-savjetovanja etnologa Jugoslavije) 1971. godine izložbu slika Ljubomira Perčinlića iz Banja Luke (u čast Simpozijuma - Srednjevjekovna Bosna i evropska kultura) 1971. 1973. i 1974. godine primio je izložbu slika "Lički anale" 8 i 9. a u februaru 1975. godine gostovao je slikar Radenko Mišević iz Beograda.

Kad se analizira sveukupna aktivnost naših muzeja na organizovanju izložbi van svojih prostora može se uočiti da najveći broj muzeja izložbe najčešće organizuje na svome bližem terenu (Muzej I. zasjedanja AVNOJ-a iz Bihaća i kaže: "Izložbena politika Muzeja I. zasjedanja AVNOJ-a bila je podešena tako i orijentirana tako, da svake izložba obiđe najprije vlastiti teren (koji nije mali) a zatim i druge krajeve, već prema mogućnostima i interesovanju saradnika."); zatim na terenu Republike (ali ne mnogo daleko od svoga kraja) i tek onda, vrlo rijetko, u drugim jugoslovenskim gradovima.

Razlog za ovakvo stanje je prije svega u materijalnim uslovima što lijepo ilustruje slučaj Muzeja grada Zenice, čija je izložba "Grbovi, pečati i povelje srednjevjekovne Bosne" obišla skoro sva mjesta Bosne i Hercegovine jer, kako njen direktor veli: "postavka izložbe je savremena i na principu montažnog postavljanja panoa i vitrina, tako da je u mogućnosti da stane u putujući kombi specijalno opremljen za ovu izložbu". Istovremeno, drugovi iz Muzeja Kozare kao razlog zašto nisu u mogućnosti da izlažu van svoga Muzeja navode: "spriječenost slanja izložbi je prije svega u opremi. Potrebno je imati za tu svrhu lagane panoa, sanduke i transportna sredstva, što ovaj Muzej nema". To nemaju ni drugi muzeji. Da bi neko mogao da ima uslove kakve ima zenički muzej, potrebno je da se nasloni na giganta kao što je Metalurški kombinat u Zenici, čiji radni ljudi pokazuju izuzetno interesovanje za kulturu što, nažalost, nije slučaj u drugim sredinama. Drugi razlog je nedostatak prostora za povremene izložbe. Svi muzeji u Bosni i Hercegovini, osim Muzeja Revolucije koji je dobio namjensku zgradu i Memorijalnog muzeja na Kozari, nalaze se u

adaptiranim zgradama koje su već prerasle prostor u kome su smješteni (tu se može ubrojiti i Zemaljski muzej) pa im svaka povremena tematska izložba predstavlja smještajni problem. Obično se dešava da su muzeji prinuđeni u tom slučaju da žrtvuju jedan dio svoje stalne izložbe i da ga zatvaraju na određeno vrijeme ili da traže prostore van svoje zgrade. Uz problem smještaja često se pojavljuje i nedostatak finansijskih sredstava za organizovanje povremenih izložbi. Ovu situaciju najkraće je rezimirao Zavičajni muzej u Trebinju riječima: "nedostatak pogodnog prostora, neophodne spreme za izlaganje i oskudna materijalna sredstva".

Treći razlog, mada rijedi, mogao bi biti nedostatak kadrova kao što je slučaj Muzeja u Jajcu a posljednji, i najređi, nedostatak većeg interesovanja za međumuzejsku saradnju i čekanje na ponude drugih, jer kako bi se drugačije mogao razumjeti odgovor Muzeja Kozare iz Prijedora koji kaže: "sve što je bilo ponuđeno ovaj Muzej je prihvatio" ili Muzeja II. zasjedanja AVNOJ-a u Jajcu: "nije nam poznato zašto drugi muzeji nisu gostovali u našem gradu".

Međutim, bez obzira na obim svoga dosadašnjeg rada na razmjeni izložbi, svi naši muzeji, bez izuzetka, smatraju da je međumuzejska saradnja potrebna i neophodna i na jugoslovenskom i na republičkom planu. Najčešće se pominju ovi razlozi:

- razmjena izložbi je najpogodniji način za upoznavanje kulturnih dobara drugih krajeva, republika i našeg naroda i narodnosti,
- pogodan je način za upoznavanje rada srodnih ustanova i razmjenu iskustava,
- ove izložbe imaju izuzetno veliki vaspitno-obrazovni značaj,
- izazivaju veće interesovanje publike nego izložbe lokalnog karaktera.

Zadatak ovog referata je bio da upozna sa nastojanjima bosansko-hercegovačkih muzeja na planu međumuzejske saradnje, ali ne samo to. Željeli smo da iznoseći stanje u bosansko-hercegovačkim muzejima a vjerujući da je slično i u drugim našim republikama, ukažemo koliko je potrebno da se akcija na razmjeni muzejskih izložbi ubrza, proširi i stvori od nje stabilan oblik rada naših muzeja, da briga za afirmaciju našeg kulturnog naslijeđa bude stalno prisutna kao zaloga zajedništva naših naroda i narodnosti. Na to nas obavezuje rezolucija o kulturi na X. kongresu SKJ, na to nas podsjeća i narodna mudrost: ko se bolje pozna, više se i voli.